

szalagkerámiai (neolit) kultúra I. típusának hatása. A férfiaknál némi mongoloid beütés nyilvánul meg. A típusok az élettartam szempontjából különbségeket mutatnak fel. A dináriak és a kelet-euróidok érték el a legmagasabb átlagos életkort (kb. 40 év), a 20 éven felüliek körében, viszont a mediterránok a legalacsonyabbnál maradtak meg. A népesség egyharmad része az alacsonytermetű mediterrán típus. Az átlagos testmagasság ezért a kb. 100–120 éven át használt temetőben a férfiaknál 164,8, a nőknél 153,55 cm. (A nemek eloszlása egyenlő volt.)

A kerpusztai XI. sz.-i népesség az embertani vizsgálatok szerint is több helyről összetelepített embercsoport volt (a kis település átlagos lélekszáma 84 fő lehetett). A mongoloid beütés lehetett a magyarság behatása, de továbbá avar elemek nyoma is. A mediterrán és a keletbalti többség a helyi őslakosságot jelentheti. Az elkülönített fajta-típusok alapján legközelebb áll a kerpusztai XI. sz.-i népességhez a bledi szlovén temető embertani anyaga. Egyáltalán a délszlávok X–XII. sz.-i koponyaalkatára vallanak a típuselemek arányszámai.

A Borsi patak völgyében ezzel már a második szláv falu (Fiad–Kér) fennállása igazolódott a XI. sz.-ban. A későbbi királyi birtok a településben szerepet játszó személyről nyerhette nevét. (A levéltári kutatásban *Csizmadia* A. működött közre.)

A kerpusztai cikksorozatát és a III. kötetet *Lipták P. – Nemeskéri J.* közösen összeállított Függelék, 15 táblázat és összehasonlító diagrammák, grafikonok zárják le, különböző embertani adatok, koponya-méretek, testmagasságok, termet-típusok, koponyaalkat-fajták stb. összeállításával.

Az egyes kötetek utolsó füzetei végén összeállított *index nominum et rerum*, vagyis név- és tárgymutatók, pár lapos rövidségük ellenére is, szintén adnak némi tájékoztatást a cikkekben tárgyalt lelőhelyek, tárgy-típusok, problémák, régészeti fogalmak, irodalmi vonatkozások, személynevek stb. köréhez.

Szilágyi János

A Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Múzeumának Évkönyve. Folia Archeologica (Új folyam) VII. kötet, 1955. „Művelt Nép” Tudományos és Ismeretterjesztő Kiadó, Budapest, 251 oldal, LIV tábla.

Új kiadónál, az előzőnél gazdagabb tartalommal és jobb kivitelben jelent meg a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Múzeumának hazánk felszabadulásának tizedik évfordulóját ünneplő évkönyve.

Az ünnepi kötet bevezetésül a múzeum főigazgatója, Füleper Ferenc foglalja össze röviden annak a nagyarányú és sokrétű fejlődésnek eredményeit, amelyet a múzeum az elmúlt évtized alatt megtett. Különösen jelentős, hogy – a háború előtti állapotokhoz képest –, a múzeum új munkáját az országos kutatási tervekkel összehangolt céltudatossággal, továbbá a tudományos munka és a gyűjtési terület időbeli kiterjesztése jellemzi.

A kötet első felét az ő- és római régészeti tanulmányok foglalják el. *Sádó Andor* és *Nemeskéri János* a Szeleta-barlang 1947. évi kutatásainak eredményéről számol be. Ezek a kutatások egyrészt a hazai paleolitikum relatív időrendjének tisztázásához segítenek hozzá, másrészt a barlangi lelőhelyek bizonyos koptatott csontjainak jellegét tisztázzák. A magyarországi neolitikum egyik korszakának, a tiszai kultúrának viszonyát a szomszéd ujkőkori műveltségekhez *Csalog József* vizsgálja. A korábbi periodizációs törekvéseket élesen bírálja. Csalog főként az idolplasztika tipológiájával és eredetkérdésével foglalkozik. Az északi-balkáni idolplasztika magyarországi hatásának kimutatásán túl, a tiszai műveltség fejlődésének két szakaszát különbözteti meg. Megállapítja, hogy a tiszai elemeket is tartalmazó bodrogkeresztúri műveltség feltétlenül túlélte a tiszait és a bukkit is. Időrendi kutatásai kapcsán új anyagot is közlé-

tesz: a tiszavasvári Bereczki halmon folytatott ásatsokból. *Kalicz Nándor* a harang-alakú edények Budapest környéki elterjedéséhez közöl új adatokat, melyek azt igazolják, hogy ez a műveltség nem Itália felől került hazánkba, hanem Ausztrián át a csehszlovákiai csoporthoz kapcsolódik, s itt új formákat is hozott létre. *Patay Pál* a nógrádi dombvidék szkita leleteiről közöl tanulmányt. A szerző az általa közzétett leletek alapján arra a következtetésre jut, hogy a szkíták szállásterületének általunk ismert határát messze északabbra, az Alföld pereme fölé kell kitőlni.

A római régészetet a kötetben három tanulmány képviseli. *Sz. Burger Alice* egy pomázi lelőhelyű római sírkő feliratának új feloldását adja s a rajta szereplő lovasjelenet ikonográfiai – történeti magyarázatát. Megállapítja, hogy a sírkőtöredék az i. u. I–II. század fordulóján készült, lovaskatonáknak állított síremlékről származik, s minden bizonnyal aquincumi műhely terméke. *R. Alföldi Mária* a nagytétényi éremletről kiindulva a táborkapúval díszített Providentia Augusti felirattal pénzek történeti elemzését adja. A Providentia-ábrázolások alakulásának széleskörű, történeti távlatú megrajzolása lehetővé teszi a szóbanforgó éremtípus Konstantin-kori változatának történeti értékelését; ebben az időszakban a Providentia-gondolat és az erődábrázolás összekapcsolása arra utal, hogy a határmenti népesség a limes fokozottabb védelmének szükségessége idején a császári gondoskodás megnyilvánulását látta a nagyarányú erőd-építkezésben. A Nemzeti Múzeum három későrómai, ún. moesiai ezüsttáljáról *Lenkei Mária* írt új tanulmányt, a szóban forgó emlékeket tipológiai és történeti összefüggésükben tárgyalva. Nézete szerint a sabáci eredetű tálakat a sirniumi Flavius Nicanus IV. századi ötvös működéséhez kell kapcsolnunk, s elrejtésük ideje a 378 körüli háborús eseményekkel függ össze. (Kár, hogy a gondos tanulmány fényképei nem mind kifogástalanok, különösen a szalagdíszes ezüsttálé igen gyenge – közepéről jobb fényképet közölt már Erdélyi G., *Arch. Ért.* 45, 1931, 11. kép; az egészről pedig: Peirce, H. – Tyler, R.: *L'art byzantin*, Paris, I, 1932, 61. t. b.).

A középkori tárgyú dolgozatok sorát *László Gyuláé* nyitja meg a kenézli honfoglaláskori tegezről szólva. A kenézli és néhány hasonló íjtegez vizsgálatánál beszél ezek társadalomtörténeti vonatkozásairól, felveti esetleges törzsi kapcsolataikat, rangjelző szerepüket s hangsúlyozza, hogy éppen az állatfejes és átfúrt faragványok alkotják honfoglalóink hagyatékának legrégibb rétegét, amelyet a szkítákig és az ananjinói időkig követünk vissza. Ugyancsak alföldi honfoglaláskori emlékeket mutat be *Szabó Kálmán*, aki néhány Kecskemét környékén lelt gyöngysoros ezüst pártadiszit ismert. *Király Ferenc* az esztergomi nagy Árpád kori pénzlelet összefoglaló feldolgozását adja „XII. századi pénzek Magyarországon” címmel. A gazdag éremlelet, amelyben magyar pénzek (II. István és III. Bélaé), továbbá a legkorábbi friesachi dénáro, s bajor – osztrák széles dénáro szerepelnek, fényt derít arra, hogy hazánk pénzforgalmában a XII. század első felében milyen pénzek szerepeltek. *Parádi Nándor* a XIV. század eleje táján készült balatonfenyvesi agyagpalack publikációjában behatóan vizsgálja a középkori korongolás technikáját. *Anda Tibor* a lipótszentandrás régi főoltár táblaképének a múzeumban történt szétbontásakor előkerült XV. századi szemüvegről ír, mint figyelemreméltó orvos- és művelődéstörténeti emlékről. *Vattai Erzsébet* a remekművű, féldrágakő Nádasdy-serleget mutatja be, amelyet egy ismeretlen XVI. századi posznói ötvös készített. *C. Wilhelm Gizella* a dalmát származású XVI. századi rézmetsző, Martino Rota négy magyar vonatkozású rézmetszű arcképéről ír (Verancsics Antal, Balassa János, Fejérvölgy István és Istvánffy Miklós portréja). *Kálmár János* egy sajátos XVII–XVIII. századi összetett fegyver, a topor néhány külföldi és magyar példányát ismerteti, kiemelve a magyar készítmények sajátosságait. *V. Ember Mária* a múzeum egyik ritka új szerzeményéről ír, egy XVI–XVII. század fordulóján készült indás és alakos velencei csipkét mutat be, amely ún. punto in